

Люта, О. В. Економічна безпека підприємництва в системі національної безпеки [Текст] / О. В. Люта, Н. Г. Пігуль // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки: колективна монографія : у 2т.. – Дніпропетровськ : ФОП Дробязко С. І., 2014. – Т. 2. – С. 138-145

Люта О. В.

кандидат економічних наук, доцент

*Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи
Національного банку України»*

Пігуль Н. Г.

кандидат економічних наук, доцент

*Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи
Національного банку України»*

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМНИЦТВА В СИСТЕМІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Ефективний розвиток національної економіки значною мірою визначається ступенем забезпеченості її економічної безпеки, оскільки лише за такої умови можуть бути дотримані національні інтереси держави. Економічна безпека держави є складною системою, яка характеризується багаторівневістю та включає наступні складові: економічну безпеку держави, регіону, галузі, сектора економіки, окремого суб'єкта господарювання, населення.

Центральне місце в системі забезпечення економічної безпеки держави посідає економічна безпека підприємництва, яке є необхідною та визначальною ознакою ринкової економіки, її обов'язковим атрибутом. Важливість проблеми зміцнення економічної безпеки підприємництва обумовлена її ключовою роллю в механізмі формування національної безпеки, а також значним впливом на окремі її складові елементи.

Проблеми забезпечення економічної безпеки підприємництва в своїх працях розглядали наступні науковці: Васильців Т. Г., Варналій З. С., Зубков М. І. Рубцов В. С., Яременко С. М., Гусаров В. Г. та інші.

Однак незважаючи на значні досягнення у сфері дослідження питань, пов'язаних із економічною безпекою підприємництва існує необхідність подальшого удосконалення теоретико-прикладних засад зміцнення безпеки підприємництва у системі національної безпеки.

Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Метою дослідження є обґрунтування сутності економічної безпеки підприємництва та визначення її ролі в системі національної безпеки.

Стабільний соціально-економічний розвиток держави залежить від ефективності заходів системи державного регулювання економіки, спрямованих на створення умов безпечного підприємницького середовища. Так економічному розвитку держави сприяють: активізація підприємницької діяльності та збільшення кількості суб'єктів підприємництва, збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції суб'єктами підприємницької діяльності, а також податкових надходжень до державного і місцевих бюджетів, збільшення кількості робочих місць, підвищення рівня інвестиційної привабливості держави та регіонів, забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємств.

Соціальному розвитку держави у контексті удосконалення політики регулювання розвитку та зміцнення економічної безпеки підприємництва сприяє: підвищення рівня престижності підприємницької діяльності, збільшення реальних доходів населення, забезпечення інвестицій в науку, освіту, впровадження інновацій; формування ресурсної бази розвитку для наступних поколінь, підвищення рівня демократизації суспільства [4].

На сьогоднішній день функціонування вітчизняних суб'єктів підприємництва відбувається в нестабільних та складних економічних умовах, які обумовлені наявністю фінансових ризиків, високим рівнем конкуренції, нестачею фінансових ресурсів, проблематичністю прогнозування обсягів прибутку. Ці негативні фактори змушують підприємства зосередити увагу на питаннях забезпечення необхідного рівня економічної безпеки, що в свою чергу

викликає необхідність оцінювати існуючі ризики, формувати резерви, своєчасно вносити корективи у стратегію розвитку суб'єкта господарювання.

Слід зазначити, що в сучасній економічній літературі відсутні єдині підходи щодо тлумачення поняття «економічна безпека підприємництва», що вимагає подальшого дослідження даної дефініції. Удосконалюючи змістовні характеристики категорії «економічна безпека підприємництва», варто звернути увагу на необхідність огляду понять «економічна безпека» та «підприємство». Економічну безпеку характеризують як стан національної економіки за якої зберігається стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і задовольняються потреби особи, суспільства, держави. Згідно з чинним законодавством під підприємством розуміють самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [3].

Враховуючи багатоаспектність поняття економічної безпеки підприємництва, складність взаємозв'язків та взаємозалежність різних її елементів, а також необхідність консолідації економічних інтересів держави та суб'єктів господарювання у напрямі забезпечення стійкого економічного розвитку, дослідження сутності економічної безпеки повинно базуватися на визначенні ключових компонентів забезпечення економічної безпеки підприємництва.

Отже, на нашу думку, під економічною безпекою підприємництва слід розуміти такий економічний стан суб'єктів підприємництва, що характеризується збалансованістю та якістю всіх наявних ресурсів, що використовуються суб'єктами господарювання у процесі функціонування, здатністю протистояти загрозам зовнішнього і внутрішнього характеру, можливістю забезпечувати власну діяльність необхідним обсягом ресурсів у поточному й перспективному періоді.

Слід зазначити, що економічна безпека підприємництва в Україні має розглядатися як єдина цілісна система, діяльність якої спрямована на

забезпечення стабільності та розвитку із врахуванням стратегічних перспектив та інтересів суб'єктів ринку.

Системний підхід щодо забезпечення економічної безпеки підприємництва передбачає визначення організаційної підсистеми, що включає об'єкт і суб'єкти економічної безпеки, мету, завдання, принципи економічної безпеки та функціональної підсистеми, дія якої направлена управління економічної безпеки підприємництва та підтримання її на необхідному рівні.

Отже, в основу забезпечення економічної безпеки підприємництва має бути покладене системне поєднання її складових компонентів.

Так, на нашу думку, об'єктами економічної безпеки підприємництва виступають: фінансові та матеріальні ресурси, технології виробництва, комерційна діяльність, процес управління діяльністю суб'єктів підприємницького сектору, а суб'єктами: на макрорівні – держава, в особі органів державного управління, на мезорівні – органи місцевого самоврядування, на макрорівні – суб'єкти господарювання та населення.

Ключові фактори, що впливають на забезпечення необхідного рівня економічної безпеки підприємництва можна поділити на два блоки: фактори макро- та мікроекономічного рівнів (рисунок 1).

Основною метою економічної безпеки підприємництва є забезпечення його стійкого та ефективного функціонування в поточному періоді та в перспективі.

Досягнення визначеної мети економічної безпеки підприємництва передбачає вирішення наступних завдань, що пов'язані із забезпеченням:

- реального економічного зростання фінансового потенціалу суб'єктів підприємництва та економіки в цілому;
- належного рівня життя та доходів населення і надання соціальних гарантій працівникам;
- сприятливих умов для активного розвитку та впровадження інновацій;
- розвитку споживчого ринку;
- конкурентоспроможності вітчизняної економіки на зовнішніх ринках;

- належного рівня охорони навколишнього середовища;
- впровадження сучасних ресурсозберігальних технологій та зниження рівня ресурсомісткості й енергоємності економіки;
- розвитку трудового потенціалу економіки, духовного та фізичного розвитку населення.

Рис. 1. Фактори впливу на економічну безпеку підприємництва

Враховуючи фактори впливу на економічну безпеку підприємництва та її основну мету та завдання, доцільно виділити наступні принципи забезпечення економічної безпеки підприємництва, беручи до уваги макро- та мікроекономічні рівні (таблиця 1).

З метою забезпечення економічної безпеки підприємництва необхідно постійно здійснювати оцінку рівня економічної безпеки підприємницького

сектору, виявляти загрози та розробляти своєчасні заходи щодо попередження та нейтралізації загроз.

Таблиця 1

Принципи забезпечення економічної безпеки підприємництва

Принцип	Характеристика
Макроекономічний рівень	
Нормативно-правового регламентування економічної безпеки підприємництва	Формування нормативно-правового поля здійснення підприємницької діяльності
Законності	Забезпечення прозорих та рівних правил економічної поведінки; гарантування державою прав власності
Оптимального розміщення та використання фінансових ресурсів	Забезпечення ефективного функціонування підприємництва на основі використання інструментів фінансово-кредитної політики
Публічності та прозорості	Забезпечення прозорої регуляторної політики та взаємовідносин між підприємництвом та владою
Оптимізації фіскального навантаження	Зниження податкового тиску та забезпечення адекватності податкового навантаження фінансовим можливостям підприємницького сектору економіки
Стабільності	Забезпечення стабільності економічної та політичної ситуації в країні
Мікроекономічний рівень	
Попередження	Своєчасному виявленню та попередженню внутрішніх та зовнішніх загроз
Комплексного застосування ресурсів і коштів	Використання всіх наявних в розпорядженні підприємства ресурсів та коштів для забезпечення економічної безпеки
Технологічності та конкурентоспроможності	Забезпечення технологічної незалежності та високої конкурентоспроможності продукції суб'єкта господарювання
Координації і взаємодії	Застосування координаційних та взаємоузгоджених дій всіх структурних підрозділів суб'єкта господарювання з метою забезпечення необхідного рівня економічної безпеки
Компетентності	Забезпечення професійного рівня працівників щодо вирішення питань економічної безпеки
Системності	Врахування всіх факторів, які здійснюють вплив на безпеку підприємства

Досліджуючи підходи щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємництва, слід відмітити, що в економічній літературі містяться

методичні підходи, які є схожими та взаємообумовленими, а також такі, що принципово різняться за способом та узагальненим показником оцінки її рівня. Перша група – традиційні методи – застосовуються для оцінки рівня економічної безпеки підприємництва та стосуються розрахунку показників, які характеризують рівень прибутковості, ефективності використання ресурсів, фінансової стійкості, конкурентоспроможності первинної ланки економіки. Разом з тим методичні підходи цього напрямку можна екстраполювати на секторально-галузевий, а також мезо-та/чи макрорівень ієрархії управління економікою.

Щодо другої групи, саме нетрадиційних методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки, то найбільш прийнятними у контексті оцінювання економічної безпеки підприємництва є: оцінка рівня, яка базується на співвідношенні величини бруто - інвестицій підприємства і ресурсів, необхідних для інвестиційної підтримки її умов; визначення ринкової вартості та економічної захищеності капіталу підприємства; оцінка масштабів економічної злочинності та ін. [1].

В сучасних умовах розвитку економіки України значно зростає як перелік, так і рівень (за обсягами можливих втрат) ризиків фінансово-господарської діяльності, що, в свою чергу, посилює актуальність проблеми забезпечення стійкості підприємницького сектору як складової національної економічної системи.

Важливе місце в забезпеченні економічної безпеки підприємництва займає своєчасне виявлення загроз, що представляють собою сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, які створюють небезпеку для функціонування підприємницького сектору економіки. Постійне відстеження і визначення основних загроз економічній безпеці значно полегшує її підтримання на належному рівні, а також дає можливість своєчасно розробляти і здійснювати практичні заходи щодо зниження негативного впливу загроз чи їх повної ліквідації. Загрози економічній безпеці підприємництва змінюються залежно від стану та рівня розвитку соціально-економічної системи

держави та відрізняються характером та рівнем гостроти. В узагальненому вигляді загрози економічній безпеці підприємництва представлені в таблиці 2.

Таблиця 2

Загрози економічній безпеці підприємництва

Загрози	Характеристика
За місцем виникнення	внутрішні
	зовнішні
За можливістю реалізації	реальні
	потенційні
За тривалістю дії	тимчасові
	постійні
За сферою впливу	виробничі
	фінансові
	технологічні
	експортно-імпортні
За причиною виникнення	об'єктивні
	суб'єктивні
За ступенем небезпеки	небезпечні
	особливо небезпечні

Визначений рівень економічної безпеки підприємництва та виявлені загрози впливають на розробку системи заходів щодо їх попередження та нейтралізації. Слід відмітити, що основу економічної безпеки мають складати заходи, спрямовані на захист матеріальних та фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва на всіх етапах діяльності останніх: формуванні, зберіганні, використанні зазначених ресурсів. Враховуючи, що переважну частину фінансових ресурсів суб'єктів підприємництва складають обігові кошти, обіг яких здійснюється шляхом виконання різного роду операцій (господарських, фінансових, комерційних та ін.), то очевидно, що економічна безпека значну увагу має приділити саме таким операціям.

Разом з тим, враховуючи особливості сучасних ринкових відносин та небезпечність окремих видів загроз, економічна безпека значну частину своїх заходів має спрямувати на протидію недобросовісній та злочинній поведінці осіб як безпосередньо в середовищі суб'єкта підприємництва, так і серед його клієнтів, партнерів, контрагентів, а також втягуванню суб'єкта підприємництва в незаконну фінансову діяльність. Беручи до уваги перспективи розвитку

економічної ситуації в країні, система економічної безпеки вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності має бути готовою до захисту їх інтересів в умовах формування та дії глобалізаційних викликів [5].

Схематично розглянутий підхід щодо формування системи економічної безпеки підприємництва наведено на рисунку 2.

Рис. 2. Система економічної безпеки підприємства

Узагальнюючим елементом системи економічної безпеки підприємства є розробка та впровадження економічної стратегії, яка передбачає: суттєве посилення економічної безпеки, максимальне поліпшення інвестиційного клімату, досягнення реального економічного зростання та утворення ефективної системи соціального захисту населення, створення надійних гарантій техногенної, екологічної та технологічної безпеки, розвиток науково-технічного потенціалу, посилення енергетичної безпеки, забезпечення інформаційної безпеки, поглиблення інтеграційних взаємовідносин;

підвищення рівня конкурентоспроможності підприємницького сектору з урахуванням національних інтересів за всіма складовими зовнішньоекономічної політики [2].

Отже, забезпечення необхідного рівня економічної безпеки підприємництва сприяє економічному зростанню держави, підвищенню конкурентоспроможності економіки, поліпшенню експортного потенціалу, формуванню раціональної галузевої структури, поліпшенню рівня життя і доходів населення, зростанню інвестиційної привабливості економіки, що в свою чергу позитивно впливає на національну безпеку України.

Література

1. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.
2. Горбашевська М. О. Економічна безпека підприємницької діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://конференция.com.ua/files/image/konf_13/doklad_13_7_27.pdf.
3. Господарський Кодекс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=436-15>
4. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання, 2009. – 647 с.
5. Зубок М. І., Рубцов В.С., Яременко С. М., Гусаров В.Г., Чернов Ю. В. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ifsa.kiev.ua/files/ekonomsec.pdf>.